

נר לשולחן שבת

חנוכה - מקץ

גליון 769 תשפ"ב

שבת חנוכה
ר"ח טבת

הגה"ק הרבי מקלויזנבורג: היתה זו תקופה קשה ומרה. עם ישראל היה עלול להגיע לידי שמד כללי. ידעו בשמים שבזמן כזה אין די בנס הנצחון כי עדיין יכולים לתלות זאת בטבע ולומר שהחשמונאים היו גיבורי חיל ומופלגים בחכמה. נוכח ההסתר פנים שהיה התעורר הכרח לעשות פעולה, זה כנגד זה, שיראו כולם שיש אלקים בארץ, אדון הבריאה, לכן סיבבו נס פך השמן. לכן הדליקו נרות בחצרות קדשך, אף שיש להדליק בתוך בית המקדש. כאן היה זה הכרח, שאם היו מדליקים בתוך המקדש היו המתיוונים מכחישים את דבר הנס ושזו המצאה של הכהנים, לכן הדליקו דווקא בחצר לעיני כל, שכולם יראו כמה שמן הכניסו וכמה זמן הוא דולק. ('שפע חיים' שנת תשד"ס פר' וישלח)

דרשת החת"ס: מיד אחרי שעה, בלילה הראשון כשהרגישו החשמונאים בנס שבפתילה הדליקו נר אחד בשיפוד של ברזל בשמן של חול, לא בשמן זית, כדי לפרסם ולהודיע הנס לרבים. ובלילה השני כשראו שוב נס, הדליקו שני שיפודין בחצר בית ה', כך עשו עד היום השמיני, וזה שנאמר "והדליקו נרות בחצרות קדשך" ולא הכוונה על המנורה שבהיכל. (חנוכה תקצ"ה)

שיחת מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן: גלות יון החשיכה עיני ישראל - "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל".

בזמן ההוא השור היה לחרישה, ספק מזון. אם לא היו חורשים, לא היתה פרנסה. אבל האמת היא שמזונותיו של אדם קצובין כפי שנגזר בשמים, אלא שניתן מקום לטעות, בעיני אנשים נראה שמי שמצליח בעבודתו הוא עשיר ומי שאינו מצליח עני. כך הוא בכל הענינים, האדם שוכח שה' מנהיג את הכל והעבודה היא רק בגדר השתדלות. האדם רואה רק את הדרך הטבעית.

רצון היוונים היה להחליש את האמונה בה', להחדיר בעם ישראל את ההכרה כי הקב"ה לא מנהיג את הבריאה. מצאו את מקום התורפה, במקום העבודה והפרנסה - את השור אשר בלעדיו אין תבואה ואין מאכל, שכל החיים תלויים בו, לכן ציוו היוונים על ישראל לכתוב על קרן השור.

ענין זה שייך גם אצלנו, אנו תולים את כל הקורה עימנו בסיבות טבעיות. אדם לא תולה את כל הנעשה אצלו בזכות תפילותו, מצוותיו או תורתו, בזה אנו צריכים להתחזק! ("ימלא פי התלתי" ח"ג)

אור חנוכה - היה זה בעת שלטון החושך והאימה בברית המועצות. מלחמת חורמה של הייבסקציה בדת ישראל. לפני חנוכה שלח רבה של שומיאץ, הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין את תלמידו לקנות בבית מרקחת משחה לתינוק. המשחה היתה עשויה על בסיס של שמן זית. ממנה הדליק רבי צבי יהודה נרות חנוכה... ('נר לשולחן שבת' מידידי הרה"ג י"ו)

היוונים רצו לבטל שבת, מילה וראש חודש. את הגזירות על שבת ומילה אנו מבינים, אבל מה יש בראש חודש?! תשובה: הם הבינו שבעם ישראל הימים הטובים הם יסוד הבית היהודי.

ישנם זמנים במשך השנה שהם מאד מסוגלים לחינוך ואלו הם החגים. יכולים לקנות בהם את הילדים למשך השנה כולה! רבי שמשון רפאל הירש כותב שחג הוא מלשון 'חוג', על שעושים בו חוג ובונים את חוג המשפחה.

חנוכה זו הזדמנות בשבילנו לנצל לחינוך ילדים. אין לנו מושג כמה השפעה יש לסיפורים על הילדים, הילד קולט הכל. נס חנוכה מדגיש את הענין של הידור מצוה, לפני משורת הדין.

רבינו החת"ס שיחק עם הילדים בדריידל-סביבון. חשוב לדעת, שאם משחקים בסביבון וילד אחד גומר את המשחק ריק מזכות זה מעורר קנאה אצלו וצריך לתת לו אחרי שמשחקים. זה שאינו מקבל כמה שיש לשני שזכה בהרבה זה אינו מפריע. (הג"ר רבי משה טורק - "אוצרות של חינוך" - מעשי ח"א ח"ב)

החת"ס, בחנוכה הזהיר להתעסק בלימוד התורה יותר מבשאר הימים, והקפיד מאד על זה שמבלים ימים הללו בהבלי שחוק ואמר שזו עצת היצר הרע להפריע את העם ... (מנהגי החת"ס)

שאל הצדיק רבי צבי אלימלך מדינוב: מה טעם קבעו חכמים להדליק נר חנוכה בזמן שקיעת החמה, שהיא ספק יום ולילה? **והשיב:** לפי שעיקר מזימת היוונים היתה "להשכיחם תורתך", לכפות עליהם את תרבות יון. ומצינו בגמרא (מנחות צ"ט): 'צא ובדוק שעה אחת שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמה יוונית'. לכן קבעו חז"ל את זמן הדלקת נר חנוכה הרומז ל"נר מצוה ותורה אור" בשעת דמדומים, שאינה יום ולילה. ללמדך, שאפילו בזמן כזה אין לעסוק בשום ענין אחר זולת תורה ומצוה!

ומרבים בנתינת צדקה בימי חנוכה... ביחוד ללומדי התורה העניים להחזיקם. (קיצושו"ע קל"ט) ימים אלו מסוגלים מאד לתיקון פגמי נפשו בנתינת הצדקה ובפרט ללומדי התורה להחזיקם. ("יסוד ושורש העבודה")

הגאון רבי עמרם בלום אמר בזה טעם יפה על פי תירוץ הט"ז על קושיית ה"בית יוסף". שהנס היה בזה שנשאר מעט שמן, כי נס לא יכול לחול על דבר ריק, והנה דרכם של אנשים שכאשר עני בא ומבקש נדבה, הרי הם קופצים ידם בטענה שהעני יבטח בה' וה' יביא לו את הברכה. לכן נותנים בחנוכה צדקה, שיהא לעני ברכה בידו ויהא על מה לחול הברכה.

עוד אמרו בשמו בדרך הלצה: מפני מה העולם נותנים צדקה לעניים בעלי מומין ולא מפרנסים עניים תלמידי חכמים?

התשובה היא שהם יראים שבניהם יעשו אילמים או חגירים חלילה, ונותנים שזכות הצדקה תגן. אבל תלמידי חכמים הם בטוחים שלא יהיו לא הם ולא בניהם ונכדיהם... התינוח כל השנה אינם יראים, אבל בחנוכה אמרו חז"ל שהרגיל בנר היויין לו בניו תלמידי חכמים, לכן נהגו לתת 'חנוכה געלט'... ("לקוט הגרשוני")

הגאון הרוגוצ'ובר הביא סמך למנהג זה מהרמב"ם (שמיטה ויובל ח' כ) שגבאי צדקה במוצאי שביעית לא היו מדקדקים לקחת אוכל לעניים ונטלו אף ממי שחשודים על השביעית, כי לא נחשדו לתת לעניים מאכלי שביעית, אבל מעות אסור ליטול מהם.

והנה כל האיסור הזה הוא עד חנוכה של מוצאי שביעית (שם ד' ו) נמצא שמחנוכה ואילך היו לוקחים מכולם מעות, מזה סמך ליתן צדקה מעות חנוכה. (צפנת פענח" שם)

היה זה בסעודת האירוסין של הגאון רבי פנחס שרייבר, שהתקיימה בחנוכה בבית ה"חזון איש". לאחר שהרב מפוניבז' הפציר ב"חזון איש" שיאמר דבר מה, אמר רבינו לרב כהנמן: "אני יגיד קושיה ואתם תמשיכו בדרשה..."

שאל ה"חזון איש" על נוסח תפילת "על הניסים", מהו גודל הנס ב'מסרת טמאים ביד טהורים'? קם הרב מפוניבז' ודיבר שהנס היה שכח הקדושה גבר, והוסיף וביאר שזה לעומת זה הלך וגדל.

הפסוקים אותם אמרו המכבים במלחמותיהם

"סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה". (משלי כ"א ל"א)

הגאון רבי יעקב אדלשטיין: כשייש מלחמה מכינים סוס, זה לגיטימי וזה צודק, אבל שתדע - לא הסוס מנצח, אלא לה' הישועה!

כתוב בספר חשמונאים-סיפורי מלחמות המכבים, שלפני כל קרב יהודה המכבי קרא "לה' התשועה". זו היתה סיסמת המלחמה שלהם, כמו קריאת 'ויקטורי' אצל האנגלים.

הכריזו 'לה' התשועה' - לדעת שאת התשועה רק ה' עושה ורק אחר כך עם הידיעה הזו היו יוצאים למלחמה. ("בעקבי הכתובים" ב"אורי המקראות")

תשב"ץ (ר"ת): החשמונאים אמרו את הפסוק "אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי" בעת המלחמה וניצחו.

אנו כופלין הפסוק כי בזה יש בו תיבות כמנין "הכהנים" = מאה ושלושים, שכהני חשמונאי אמרוהו במלחמה וניצחו. (מג"א א"ח ח' רצ"ה)

ובאותו ענין - נסיים במשהו מפרשת השבוע... סגולה בפסוק אחד

"שלאו מכם אחד ויקח את אחיכם... חי פרעה כי מרגלים אתם." (מ"ב ט"ז)

קיבלתי מסבי שקיבל מרבו - הגאון רבי יוסף ג'אן, ראב"ד בנגזי, שכאשר עובר ליד בית קברות של גויים יאמר הפסוק הזה "שלאו מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו... ואם לא חי פרעה כי מרגלים אתם" כמה פעמים עד שיעבור המקום, ובה שורף את כל הכוחות הרעים שנמצאים במקום ההוא! ("נצתנו" עה"ת יש"כ ל"ידי הג'ר"י)

בנר חנוכה מצינו דבר מיוחד "מסובב במצוות" נר חנוכה בשמאל ומזוזה בימין. היו שביארו שזה דווקא בחנוכה, על שרצו לבטל מישראל את קיום המצוות לכן יש ענין להיות מסובב במצוות.

יש להסתפק, האם יש ענין גם לעשות ברית מילה באופן זה?

הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א השיב: א. כיון שזה ענין חדש, אין לך בו אלא חידוש. ב. רק במצוות שיש בהן קביעות מקום קבעו לעשותן בצורה שיהא מסובב במצוות, אבל במצוות שלא נאמר בהן שום דין קביעות מקום לא שייך לקבוע עוד דין. ג. למעשה לא שייך הדבר בברית, משום שהתינוק עלול להצטנן.

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב השיב, שאין ענין לעשות כן, כיון שזה רגע כמימרה ואילו נר חנוכה היא מצוה נמשכת.

הגאון רבי זונדל קרויזר השיב, שרק בנר חנוכה שדינו להדליק על פתח הבית והוא מקום סכנה קבעו ענין זה של מסובב במצוות, כדי שתהא תוספת שמירה. ("חלקנו עמהם" עמ' נו-נז)

חידה: ברכה על עשר דקות של הדלקת נר חנוכה... היתכן?!

הלכה היא, בחנוכה יש לתת שמן שיעור הדלקה של חצי שעה. מה דינו של מי שנאנס והגיע עשר דקות לפני עלות השחר, כמה שמן ישם בחנוכה?

אמר הרב מבריסק, שהיכן שנשאר רק עשר דקות לסוף הזמן יניח שמן רק כשיעור הזה. (הגאון רבי משה שמואל שפירא - קונטרס המועדים)

וכן השיב הגאון רבי זונדל קרויזר, שכיון שעלות השחר הוא יום אחר, לא מסתבר שצריכים לשים שמן שידלק גם בזמן ההוא.

הגאון רבי חיים קניבסקי השיב דכיון שהתקנה היתה להדליק חצי שעה, גם בזה ישם שמן בשיעור חצי שעה. ("חלקנו עמהם" נ"ג)

כיון שזה הזמן שנשאר, נחשב שהדליק לכל זמן המצוה ויברך. (הגאון רבי שמואל וואזנר: "שבט הלוי" ח' קנ"ו, הגאון רבי נסים קרליץ: "חוט שני" חנוכה שט"ו) ועיין מג"א תרע"ב ב' שהמדיק באמצע הזמן יתן שמן רק עד שתכלה רגל מן השוק ודנו בדבריו.

עוד פתרון לחידה זו על פי ה"פרי מגדים":

כל מצוה שיש לה משך זמן, כל זמן שהמצוה לא הסתיימה אפשר לברך. למשל, אישה שהדליקה נרות שבת ושכחה לברך, כל זמן שהנר דולק יכולה לברך. כמו כן נר חנוכה, אם שכח לברך אף שאין בו עכשיו שמן כשיעור, אפשר לברך על מה שנשאר.

וכן בתפילין ובדיקת חמץ יברך, אף שלא בירך בתחילה. (רס"ג ג"א)

בן סירא: אין דבר יותר גרוע מאורח שמכנים אורח. (ב"ב צח: ע"י"ש)

אורח המדליק נר חנוכה לא ישתף אורח אחר עימו בהדלקתו, כי לא מצינו שתועיל השתתפות אלא עם בעל הבית, שעל ידי ההשתתפות נעשה כאחד מבני הבית ונפטר בהדלקת בעל הבית. (מרו הגרש"ז אויערבאך - "הליכות שלמה" י"ג ו' שבת כג. וע"י"ש בדין "לכם" בשמן)

דומינו נרות...

הגאון מבוטשאטש כתב שהלוקח נרות קטנים שכל אחד אין בו שיעור חצי שעה ומחבר אותם יחד באופן שכשכלה הנר הראשון נדלק השני וכן הלאה, יוצא ידי חובתו, כיון שחיבר אותם והנרות נדלקים מאליהם.

אך אם הנרות אינם מחוברים, רק עומדים קרובים זה לזה עד כשמגיעה הלהבה בסוף הנר הראשון נדלק הנר השני ממילא, בזה צריך עיון אם יצא ידי חובתו, כיון שצריך שיהיה בנר בתחילת ההדלקה שיעור והרי בנר הראשון הנדלק אין שיעור והנרות השני והשלישי שידלקו הן בפני עצמן, וצריך עיון. (תרע"ה)

המשך מעלון קודם: דרך הצדיקים לקרוא לבניהם שם מעין המאורע. (שר"א ל"ג) הנוגד בחנוכה, לבנים קוראים נסים, מתתיהו או יוחנן, ולבנות קוראים יהודית. (מנהגי מרוקו) יש שקוראים בשם הנשיא של אותו יום. ("ברית אבות")